

Beeld Joris Casaer

ZWIJNDRECHT VERSUS 3M

3M-actievoerders Petra Praet en Kurt Verstraete wonnen de rechtszaak: 'Onze kippeneieren brengen we als klein gevaarlijk afval naar het containerpark'

Zwijndrechtenaar Kurt Verstraete (52) is de eerste burger ter wereld die het chemisch bedrijf 3M door een rechtbank heeft laten veroordelen. En daar zal het niet bij blijven: met Petra Praet (51), die ook deel uitmaakt van de actiegroep Darkwater 3M, wil hij het bedrijf laten opdraaien voor de vergiftiging van de hele omgeving. Maar het gif heeft stilaan ook zijn eigen hoofd bereikt. 'Als 3M morgen een goed bod op mijn huis uitbrengt, ben ik weg.'

JAN ANTONISSEN
MAANDAG 29 MEI 2023

Wil je elke dag de Humo Vandaag nieuwsbrief van Humo ontvangen via e-mail?

Verstuur

In de late lentezon biedt het huis van **Kurt Verstraete** een paradijselijke aanblik. Te midden van de weilanden troont een gerestaureerde hoeve, die verdrinkt in de groene overvloed van bomen, planten en hagen. Voor het huis resideren kippen en geiten in een buitenmaatse uitspanning. Niet te geloven dat enkele honderden meters verderop een expresweg loopt en daarachter het productiecentrum van 3M is gevestigd. Het is nog minder te geloven dat dit wellicht één van de giftigste plekken in België is, verziekt door de aanwezigheid van forever chemicals, ook wel PFAS genaamd: zesduizend chemische stoffen die de immuniteit, de hormoonbalans en de leverfunctie van een mens kunnen verstoren. Maar dat hoeft je Kurt Verstraete en **Petra Praet** al lang niet meer uit te leggen.

KURT VERSTRAETE «Mijn gezin woont inmiddels 22 jaar in Zwijndrecht: eerst aan de Kapellenkouter, later aan de Neerstraat, op één kilometer van 3M. In 2013 hebben we deze oude boerderij gekocht: een droom die werkelijkheid werd. We hebben ze jarenlang opgeknapt en een tuin aangelegd waar we op biologische wijze groenten en fruit konden telen en dieren houden. Van onze droom is niets meer over.

»In 2020 heeft een medewerker van de Universiteit Antwerpen bij ons bodemstalen en kippeneieren onderzocht. Het bleek dat daar nogal wat PFOS en PFOA (de meest bestudeerde PFAS-chemicaliën, red.) in zaten. Dat heeft ons aan het denken gezet. PFOS en PFOA worden gebruikt voor de productie van kunststof, misschien was er een link met het nabijgelegen chemiebedrijf 3M?

»Pas toen enkele maanden later het nieuws uitlekte dat het Vlaamse overheidsbedrijf Lantis in 2017 een geheime dading met 3M had gesloten om niets naar buiten te brengen over de verontreinigde grond van de

Oosterweelwerken, werd het ons duidelijk: 3M had ook onze tuin verontreinigd.»

HUMO Voelt u zich bekocht?

VERSTRAETE «Ja. Bij de aankoop van ons huis heeft de Openbare Afvalstoffenmaatschappij (OVAM) ons een blanco bodemattest gegeven. OVAM had geen weet van verontreiniging. Dat attest is aangepast.

»De voorbije jaren hebben we verschillende instanties alles laten onderzoeken wat er te onderzoeken valt: de bodem, het drink- en regenwater, de groenten en het fruit, de eieren. In 2021 heeft mijn vrouw, met achthonderd anderen uit de directe omgeving van 3M, ook haar bloed laten onderzoeken. Het resultaat was dat daar 750 microgram PFOS per liter in bleek te zitten. 5 microgram is volgens de wetenschap de grenswaarde, daarboven kan het gevaarlijk worden.

»Ook ik heb mijn bloed laten onderzoeken. Mijn waarden waren nog hoger: 1.023 microgram PFOS per liter bloed. Onze kinderen scoorden eveneens hoog: 600 microgram voor mijn zoon, 300 microgram voor mijn dochter – we behoren tot de 10 procent Zwijndrechtenaren met de hoogste waarden. Toen we dat vernamen, rees het plan iets te ondernemen.

»In de zomer van 2021 hebben we contact opgenomen met het Brusselse advocatenbureau van Geert Lenssens. Lenssens was op zoek naar een pilot case voor een groepsprocedure. De bedoeling was dat zoveel mogelijk mensen zich, na een eventuele veroordeling van 3M, bij ons zouden aansluiten. Lenssens is vertrouwd met die dingen: in de zaken van Lernout & Hauspie, Fortis en Arco heeft hij het op dezelfde manier aangepakt.

»Het dossier van ons gezin was het sterkst: we hadden door de jaren heen bloed- en bodemanalyses verzameld, ideaal voor een pilot. Daar was iedereen bij Darkwater 3M het over eens.»

Lees ook:

[Het burgercomité dat vecht voor de gezondheid van Zwijndrecht:](#) 'Door chemische stoffen kan in 2045 niemand nog op natuurlijke wijze zwanger worden'

[Had de overheid meer kunnen doen in het PFOS-schandaal?](#) 'In Zwijndrecht hebben sommige bewoners tot honderd keer meer PFOS in hun bloed.'

PFOS-vervuiling: 'Van de twaalf vrienden leef ik nog als enige. De anderen zijn overleden aan één of andere kanker door die troep in het water'

PETRA PRAET «De waarden van Kurt en zijn gezin waren het hoogst: ze wonen ook het dichtst bij 3M, de bron van de vervuiling. Ik woon op anderhalve kilometer, en ik heb 74 microgram PFOS in een liter bloed.

»Darkwater 3M zijn een vijftal gezinnen uit de buurt. We kennen elkaar al langer, via de jeugdbeweging van de kinderen. We zijn een vriendenkliek die samen actievoert.»

VERSTRAETE «Darkwater is een verwijzing naar de film 'Dark Waters', een film over de desastreuze gevolgen van PFAS-vervuiling in de Verenigde Staten, al was het daar wel het werk van het bedrijf Dupont. Om daar geen verwarring over te laten ontstaan hebben we onszelf Darkwater 3M genoemd.

»Ik heb lang getwijfeld of ik de zaak voor het gerecht zou brengen. U weet ook: dergelijke rechtszaken worden in België meestal op de lange baan geschoven. Wat mij heeft overtuigd, is het idee van Geert Lenssens om de zaak voor de vrederechter te brengen. We hebben 3M gedagvaard in mei 2022 en negen maanden later stonden we voor de rechter.»

PRAET «We voelden ons heel klein tegenover zo'n grote multinational, maar de advocaten geloofden erin. Daar hebben we op vertrouwd.»

VERSTRAETE «De ene dag dacht ik: we doen het, de andere dag: we doen het niet – en dat drie maanden aan een stuk (*lacht*). Maar het was niet alleen voor onszelf, we zouden er ook anderen mee helpen, dat heeft me uiteindelijk over de streep getrokken. Het vergde wel veel engagement: vergaderingen met buurtbewoners organiseren, flyers in de bus steken, rapporten bestuderen...»

PRAET «Kurt heeft alle mogelijke dossiers uitgeplozen.»

VERSTRAETE «Ik verzamelde argumenten voor de rechtszaak. De advocaten bekeken het vooral vanuit juridisch oogpunt: 'Kunnen we zo'n zaak wel voor de vrederechter brengen?'»

HUMO Een vrederechter is er normaal gesproken voor uit de hand gelopen burenruzies, te hoog opgeschoten heggen en gekibbel over barbecues. Het blijft merkwaardig dat jullie de multinational 3M hebben aangeklaagd voor 'bovenmatige burenhinder'. Een juridisch handigheidje?

VERSTRAETE «Dat was handig, ja: op die manier kon de zaak snel voor de rechtbank komen.»

PRAET «En: je hoefde het niet over strafbare feiten te hebben. Dat deed er zelfs niet toe. Het ging over bovenmatige hinder – onze toxische bloedwaarden die we te wijten hebben aan onze buur 3M. Ik zeg: chapeau voor onze advocaten.»

VERSTRAETE «Geert Lenssens was vroeger vrederechter ad interim. Hij weet dat de bevoegdheden van een vrederechter verder reiken dan de mensen doorgaans denken.»

PRAET «Gelukkig heeft de vrederechter onze klacht ontvankelijk verklaard.»

VERSTRAETE «Hij had zich er makkelijk van kunnen afmaken en doorverwijzen, dat heeft hij níét gedaan. In februari 2023 is de zaak voorgekomen. Drie maanden later hadden we een uitspraak, al gaat het meestal sneller. We vermoeden dat de rechter diep zal hebben nagedacht of hij zo'n uitspraak wel zou aandurven. Hij heeft ook gehoord wat de advocaat van 3M heeft gezegd: 'Hier staat niet één gezin, hier staan honderden gezinnen voor u. Deze zaak overstijgt de bevoegdheid van een vrederechter.' Maar de rechter heeft over één zaak geoordeeld.»

HUMO Het is de eerste rechtszaak die 3M wereldwijd heeft verloren. Doorgaans schikt het bedrijf met slachtoffers vóór het tot een rechtszaak komt. Bent u trots?

VERSTRAETE *(blaast)*

PRAET «Je mag trots zijn, Kurt.»

VERSTRAETE «Het is een kleine zaak die veel heeft losgemaakt: in juni is er straks de eerste rechtszaak tegen 3M in de Verenigde Staten. In Zwijndrecht hebben al meer dan negenduizend mensen zich opgegeven bij het Agentschap Zorg en Gezondheid voor het grootste PFAS-bloedonderzoek van Europa. En de Nederlandse staat stelt 3M aansprakelijk voor de schade die het land heeft geleden.»

PRAET «De gelatenheid is verdwenen. Mensen lijken wakker geschud: 'We maken wél een kans.'»

HUMO Uw gezin heeft 2.000 euro schadevergoeding gekregen. 500 euro per persoon: rijk word je daar niet van.

VERSTRAETE «We hoeven er niet rijk van te worden, als we maar worden vergoed voor de geleden schade. En als er in de toekomst nieuwe schade aan het licht komt, volgen er nieuwe claims.»

HUMO Als uw huis in waarde vermindert of als u ziek wordt, zal 3M dat vergoeden?

VERSTRAETE (*knikt*) «Ik kan niets meer in mijn tuin doen. Als ik met een bosmaaier mijn gracht schoonmaak, moet ik een stofmasker dragen, anders krijg ik via het stof PFAS binnen. Stof en vooral kippeneieren zijn de hoofdoorzaak van onze hoge waarden.»

HUMO Uw kippen lopen hier nog altijd rond.

VERSTRAETE «We houden ze tot ze doodgaan.»

HUMO Wat doet u met de eieren?

VERSTRAETE «Die brengen we naar het containerpark en gooien we in de bak van het klein gevaarlijk afval.»

PRAET «Een stinkende ton (*lacht*). Voor mijn kippen heb ik een nieuwe thuis gezocht. Ze scharrelen, ze leggen alles bloot, ze maken stof: dat is niet goed, hè.»

'Ambtenaren die met de ongemakkelijke waarheid naar buiten willen komen, worden de mond gesnoerd. Ik had vertrouwen in een goed georganiseerde overheid, maar die was er jarenlang niet: de overheid heeft ons in de steek gelaten.' (Foto: de 3M-fabriek in Zwijndrecht.) Beeld BELGA

40.000 VRACHTWAGENS

HUMO Meneer Verstraete, u lijkt uw droom van een groene oase in de schaduw van Antwerpen nog niet helemaal te hebben opgegeven.

VERSTRAETE «Als 3M morgen een goed bod op mijn huis uitbrengt, ben ik toch weg. Alleen, alle leden van ons gezin denken daar niet zo over (*lacht*). De bodem moet gesaneerd worden, dat is geen prettig vooruitzicht. Het zal tot 2028 duren voor de 930 percelen die zich binnen een kilometer rond het bedrijf bevinden weer gezond zijn. In totaal moet 450.000 ton vervuilde grond worden afgevoerd en vervangen door 450.000 ton zuivere grond. Dat zijn twintigduizend vrachtwagens heen, twintigduizend vrachtwagens terug.»

PRAET «Je kunt je voorstellen hoeveel stof dat zal geven: we maken ons daar grote zorgen over.»

VERSTRAETE «Halfweg 2024 wordt op ons perceel de bovenste 70 centimeter afgegraven. Daarna voeren ze nieuwe aarde aan en worden weer bomen en hagen aangeplant.»

HUMO Uw advocaat Geert Lenssens heeft het over 'een apocalyptische werf'.

VERSTRAETE «3M beweert dat er geen hinder zal zijn, maar ik geloof daar niets van. En het probleem is: ons perceel wordt gesaneerd, maar met de weides eromheen gebeurt niets. Zijn daar graafwerken gepland na 2025, wanneer bij ons alles is afgewerkt?»

»Het scenario van Umicore wens je niemand toe. Daar zijn in de nabije omgeving van de fabriek alle omwonenden uitgekocht, op een paar enkelingen na die niet wilden vertrekken. Dat is niet fijn, maar wel duidelijk: mensen zien een einde aan hun ellende. Ze kunnen verder met hun leven. Ik ben bang dat ik tien jaar lang hinder van deze zaak zal ondervinden, terwijl ik al die tijd ook rustig in mijn tuin had kunnen zitten.»

HUMO U wilt niet rijk worden van deze procedure, zei u daarnet. Maar Geert Lenssens had het na de uitspraak wel over 'een miljardendossier'.

VERSTRAETE «Je zit snel aan 1 miljard euro. 3M heeft aan de Vlaamse overheid 470 miljoen euro toegezegd voor de sanering van de bodem, al is 250 miljoen euro wel bestemd voor de schoonmaak van hun eigen terreinen. 220 miljoen euro zal niet volstaan voor de sanering van de omgeving, dat is duidelijk. En daar zal nog woningschade bovenop komen. En gezondheidsschade. Het gaat om véél gedupeerden in dit dossier.»

HUMO Hoeveel mensen van Darkwater 3M zullen zich bij uw pilootdossier aansluiten?

VERSTRAETE «Op de website hebben zich intussen 460 gezinnen gemeld. De meeste mensen komen uit de buurt, ze beschikken over een attest van verontreiniging én bloedanalyses. Ze hebben alles om mee in de zaak te stappen.»

HUMO Hoeveel bedragen de instapkosten?

VERSTRAETE «Zo'n 150 euro plus administratiekosten. Maar: hoe groter de groep, hoe goedkoper het voor iedereen wordt.»

HUMO Even rekenen: 460 gezinnen, dat zijn zo'n tweeduizend mensen. Tweeduizend keer 500 euro schadevergoeding is 1.000.000 euro. Over zo'n bedrag maakt 3M zich echt geen zorgen.

PRAET «Dat hoor ik ook: '3M zal zich in de handen wrijven.' Maar wij hopen op een billijke schadevergoeding, hopelijk zullen nog veel meer mensen zich bij ons aansluiten.»

VERSTRAETE «En hopelijk doen ze dat snel. Voor milieumisdrijven geldt in principe een verjaringstermijn van twintig jaar. PFOS en PFOA worden sinds 2003 niet meer geproduceerd. Het zijn de oudste stoffen van de PFAS-familie, en de enige waarvan grenswaarden zijn vastgelegd. PFOA staan inmiddels op de lijst met kankerverwekkende stoffen van het International Agency for Research on Cancer (IARC).»

HUMO 3M heeft altijd een oorzakelijk verband tussen PFAS en kanker ontkend.

PRAET «Ze ontkennen het verband met elke ziekte.»

HUMO Bewijs maar eens het tegendeel: het heeft decennia geduurd vooraleer onomstotelijk vast kwam te staan dat roken kankerverwekkend is.

VERSTRAETE «Het heeft ook lang geduurd voor er wetenschappelijke consensus was dat asbest kankerverwekkend is. Maar eerlijk gezegd: voor mij hoeft er geen verband te worden vastgesteld tussen hoge PFAS-waarden en kanker. Dat zou slecht nieuws voor ons gezin zijn.»

Kurt Verstraete: 'Ik heb mijn bloed laten onderzoeken: 1.023 microgram PFOS per liter bloed. Vijf microgram is volgens de wetenschap de grenswaarde, daarboven kan het gevaarlijk worden.' Beeld Joris Casaer

HUMO Twee maanden geleden zijn de resultaten bekendgemaakt van een bloed- en urineonderzoek bij 303 tieners uit Zwijndrecht.

VERSTRAETE «Mijn dochter was één van hen. De onderzoekers hebben bij de groep immuniteitsstoornissen vastgesteld, groeivertraging en verstoring van de hormoonbalans, maar ze spraken zich niet uit over individuele gevallen.»

PRAET «Mijn dochter heeft aan het eerste bloedonderzoek in 2021 deelgenomen: ze had 101 microgram PFOS per liter bloed. Ik was wel geschrokken: ze is zoveel jonger dan ik en toch heeft ze hogere waarden. Komt dat omdat ik haar vroeger, met de beste intenties, borstvoeding heb gegeven? Ik voelde me schuldig. Ze at ook veel eitjes toen ze jong was.»

VERSTRAETE «Mijn dochter heeft meer dan 300 microgram.»

PRAET «Ze zijn even oud.»

HUMO Het vervelende is: de bodem kun je saneren, maar mensen niet.

VERSTRAETE «Het verdwijnt heel langzaam uit je bloed: de halfwaardetijd, de tijd waarin de hoeveelheid PFOS in je bloed met de helft vermindert, druk je uit in jaren.»

HUMO Vier jaar.

PRAET «Langer.»

VERSTRAETE «Het hangt van stof tot stof af, en het vervelende is: de cijfers die 3M hanteert, stroken niet altijd met de cijfers van de meeste wetenschappers. Dat beangstigt me: ik heb het gevoel dat 3M niet alles prijsgeeft, terwijl niemand beter is geïnformeerd dan zij.»

PRAET «PFAS heten niet voor niets forever chemicals.»

VERSTRAETE «Als ze het lichaam verlaten, komen ze via het sanitair in het afvalwater terecht. PFAS moet je uitfilteren en op een heel hoge temperatuur verbranden: meer dan 1.000 graden Celsius. Je kunt ze ook in de grond 'wassen' – behandelen met een bepaalde stof, filteren en verbranden – maar dan is de grond dood. En nog een andere methode is: hennep kweken.»

PRAET «Er zijn verscheidene 'Eigen kweek'-zones in de buurt.»

VERSTRAETE «Het duurt tien jaar om 5 microgram PFAS uit één kilogram grond te halen. En hier tref je waarden tot 100 microgram aan. Die haal je er niet uit met hennep.»

HUMO Onwaarschijnlijk hoe rustig u allebei over die onrustwekkende cijfers spreekt.

VERSTRAETE «Je denkt natuurlijk wel aan het ergste.»

HUMO In de film 'Dark Waters' lagen de koeien na verloop van tijd dood in de wei.

VERSTRAETE «Ze hadden het gif via het drinkwater opgenomen. Wij hebben het vooral via kippeneieren binnengekregen. En via stof. Ons drinkwater is oké. Oorspronkelijk was er ook geen probleem met het regenwater, maar sinds het begin van de Oosterweelwerken, op 300 meter

van onze achterdeur, is het water in de regenput ook besmet. Duizenden vrachtwagens hebben, zonder afdekking, de berm van de kluifrotonde 10 meter opgehoogd. En het stof heeft zich overal verspreid: via het dak is het in de regenput terechtgekomen. Dat water gebruiken we dus niet meer.»

HUMO Geert Lenssens vertelde het verhaal van een man wiens zoon, als gevolg van te veel PFAS in zijn lichaam, 10 centimeter achterop was in zijn groei. 'De toestand is ernstig,' zei hij.

VERSTRAETE «Waar ik me het meest zorgen over maak, is wat ik van toxicoloog Nik Van Larebeke (VUB) op een voordracht heb vernomen: PFAS kunnen impact hebben op je DNA. Misschien heeft mijn dochter er geen last van, maar haar kinderen kunnen er mogelijk wel gevolgen van ondervinden.

»Hij had het ook over het gevaar van de combinatie van stoffen die op zichzelf niet zo gevaarlijk zijn. Hoe reageren PFAS op fijnstof (*zucht*)? Er moet nog veel uitgezocht worden. Ik ben blij dat het Agentschap Zorg en Gezondheid nu zijn grote PFAS-bloedonderzoek uitvoert. Hopelijk komen er twaalfduizend mensen opdagen. Dan kun je statistisch relevante conclusies trekken.»

HUMO Vertrouwt u de Vlaamse overheid nog?

VERSTRAETE «Jazeker.»

HUMO In het verleden heeft de Vlaamse overheid er wel alles aan gedaan om de PFAS-vervuiling stil te houden.

VERSTRAETE «Met de huidige minister van Omgeving, **Zuhal Demir** (N-VA), is het anders.»

PRAET «Demir is verder gegaan dan haar partij wilde. Eindelijk iemand die het voor ons opneemt, dacht ik. De groene burgemeesters van Zwijndrecht, **Willy Minnebo** en **André Van de Vyver**, die op de hoogte geweest moeten zijn, hebben altijd gezwegen. Als zij ons op tijd hadden gewaarschuwd voorzichtig te zijn met eieren eten, had dat een stuk gescheeld. (*Tegen Verstraete*) Dan hadden jullie waarschijnlijk met andere ogen naar de aankoop van dit huis gekeken.»

VERSTRAETE «Dan hadden wij het niet gekocht.»

PRAET «De politiek was bang dat de werken voor Oosterweel vertraging zouden oplopen als ze over de volksgezondheid zou beginnen.»

VERSTRAETE «Eén van de argumenten van 3M op de zitting was: 'U bent bij een chemisch bedrijf gaan wonen: u wist dat zoiets kon gebeuren.' Sorry, ik woon in een landbouwgebied, rond ons huis grazen koeien en staan perelaars. Natuurlijk zie ik 's nachts het licht van 3M in de verte branden. Dat neem ik erbij, maar niet dat een bedrijf chemisch afval in mijn tuin loost.»

PRAET «Ik ging ervan uit dat er een strenge controle op grote chemische bedrijven was. Dat blijkt dus niet het geval: er is een gebrek aan milieu-inspecteurs. En ambtenaren die toch met de ongemakkelijke waarheid naar buiten willen komen, wordt de mond gesnoerd. Dat was nieuw voor mij. Je hebt vertrouwen in een goed georganiseerde overheid, maar die was er jarenlang niet: de overheid heeft ons in de steek gelaten.»

HUMO Gaan jullie na deze uitspraak ook aandringen op een productiestop van PFAS?

VERSTRAETE «Dat heeft geen zin: 3M heeft zelf verklaard dat ze de productie in 2025 zullen uitfasen. Op dat moment komt er misschien ook een Europees verbod, daar lobbyen momenteel vijf landen voor.

»Wij beperken ons bewust in onze activiteit. 3M heeft nu een nieuwe omgevingsvergunning aangevraagd om in de Schelde te mogen lozen. Ook daartegen komen wij niet in het verweer. Dat doen andere actiegroepen – ieder het zijne.»

HUMO Hoeveel actiegroepen zijn er in Zwijndrecht?

VERSTRAETE «Darkwater 3M, Grondrecht, Zwijndrecht Gezond en Greenpeace.»

HUMO Is dat een wildgroei aan activisten?

VERSTRAETE «Elke actiegroep streeft een ander doel na, met andere middelen. Grondrecht probeert de Oosterweelwerken te laten stilleggen, Zwijndrecht Gezond gaat in dialoog met Lantis en 3M, wij beperken ons tot

de vervuiler 3M. We zijn complementair, vind ik. We houden contact, onze advocaten overleggen met elkaar. Maar we hebben elk onze strategie: als we voor een productiestop gegaan zouden zijn, zouden we nooit gewonnen hebben. Een vrederechter veronderstelt dat een bedrijf zich aan de omgevingsvergunning houdt.»

Kurt Verstraete: 'We hebben deze oude boerderij jarenlang opgeknapt en een tuin aangelegd waar we op biologische wijze groenten en fruit konden telen en dieren houden. Van onze droom is niets meer over.' Beeld Joris Casaer

PIZZA MET PFAS

HUMO U bent van de rationele soort. In dit huis zie ik geen posters of spandoeken: 'Weg met 3M!'

VERSTRAETE «Ik heb niets tegen de chemische industrie. Als je alles uit ons leven wegdenkt wat in de chemie wordt gemaakt, ga je honderden jaren terug in de tijd. Willen we dat? Maar de productie moet natuurlijk wel milieuvriendelijk verlopen, volgens de regels.»

PRAET «Je moet rekening houden met de volksgezondheid.»

VERSTRAETE «En de buren (*lacht*).»

HUMO Meneer Verstraete, u bent ingenieur in de chemie. Dat soort tegenstander heeft 3M zelden.

VERSTRAETE «Ik kan zo'n dossier lezen en inschatten. Dat is een voordeel. Tegelijk wens ik te benadrukken dat dat voor mij een privékwestie is: ik heb geen probleem met de chemische industrie, wel met 3M.»

HUMO Hoe kijkt u, als chemicus, tegen het bestaan van PFAS aan?

VERSTRAETE «Een teflonpan is prima zolang je geen krassen maakt, anders komen er giftige stoffen vrij.»

HUMO Welkom in de werkelijkheid.

VERSTRAETE «PFAS zitten ook in elektronische chips, post-its, regenjassen... Als je in de regen loopt en je wordt nat, ga je vloeken. Maar volledige waterdichtheid heb je alleen met een coating van PFAS.»

PRAET «Het zit ook in pizzadozen.»

VERSTRAETE «Dat is karton, denken we, maar het is wel bewerkt karton, zodat het waterdicht is. Eigenlijk kan dat soort toepassingen niet meer.»

HUMO Kunnen PFAS niet?

VERSTRAETE «Toch wel, op voorwaarde dat ze geen gezondheidsschade veroorzaken.»

HUMO Maar dat kan altijd.

VERSTRAETE «Laat ik het anders formuleren: het kan alleen voor toepassingen waarvoor geen alternatief is. Maar: als een product schadelijk is, moet je wel zo snel mogelijk een alternatief zoeken.»

HUMO De lente is in het land. Werkt u nog in de tuin?

VERSTRAETE «Ik onderhoud 'm, al zou ik dat liever niet meer doen. Maar dit jaar wordt de waarde van ons perceel geschat, dus een verwilderde tuin is geen goed idee.

»Het is te gek voor woorden: de overheid heeft ons no regret-maatregelen opgelegd: we mogen geen grondwater gebruiken. Geen groenten, fruit en

eieren uit eigen tuin eten.»

PRAET «Altijd poetsen met nat.»

VERSTRAETE «En tegelijk houdt 3M vol dat er geen oorzakelijk verband is tussen PFAS en ziekte.»

PRAET «Je kunt maar beter voorzichtig zijn, dat is het idee. Ik betrap mezelf erop dat ik het me eigen heb gemaakt: ik eet geen appels van de bomen meer. En in de winkel koop ik Pink Ladies, omdat ik weet dat die uit Italië komen. Jonagolds vertrouw ik niet meer.»

HUMO Overweegt u ook te verhuizen?

PRAET «Dat heb ik overwogen, maar de kinderen gaan om de hoek naar de jeugdbeweging en naar school in Beveren. Je kinderen houden je hier.»

VERSTRAETE «Zwijndrecht is vlak bij Antwerpen en toch zitten we in de natuur. Het is moeilijk zo'n plek te verlaten.»

HUMO U bent afkomstig van West-Vlaanderen. Is een terugkeer uitgesloten?

VERSTRAETE «Ik ben daar lang geleden vertrokken om te gaan studeren. Mijn leven speelt zich nu hier af. Maar zeg nooit nooit.»

HUMO Wat u hebt gedaan, is typisch West-Vlaams: u gaat door de muur als het moet.

VERSTRAETE «Dat is West-Vlaams, ja: als wij tegen de muur lopen, staan we op en lopen we door.»

